

Doktori (PhD) értekezés tézisei

FALAK NÉLKÜL MARADT MÚZEUM

**A COVID–19-világjárvány hatása a magyar múzeumi
közgyűjtemények online praxisára**

Berényi Marianna

Témavezető: Dr. Keményfi Róbert

DEBRECENI EGYETEM

Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola

Debrecen, 2022

Az értekezés célkitűzése, a téma körülhatárolása

A WHO (Egészségügyi Világszervezet) által 2020. március 11-én világjárványként deklarált COVID-19 vírusos betegség soha nem látott hatással volt a múzeumi világra:

- A világ múzeumai hosszabb ideig teljes vagy részleges zárvatartásra kényszerültek.
- A múzeumoknak globális szinten egy időben kellett ugyanazokkal a gazdasági és társadalmi nehézségekkel szembenéznük: a zárvatartással járó bevételkieséssel, létszámleépítésekkel, az online munkavégzéssel, a közönséggel való online kapcsolattartással, az online kulturális tartalmak iránt megnőtt igénnyel.
- A múzeumoknak, függetlenül attól, hogy miként viszonyultak az elmúlt években a digitalizációhoz, a kommunikációhoz, 2020-ban újra kellett gondolniuk a digitális tartalomgyártással, online megjelenésekkel kapcsolatos stratégiájukat.

- Mivel minden múzeumi esemény internetes eszközökön keresztül, alapvetően nyilvánosan zajlott, így a világ bármely pontján láthatóan történt.
- Megszűntek a földrajzi távolságok, néhány egészen kicsi és csak lokálisan ismert intézmény is a globális érdeklődés középpontjába kerülhetett.
- Megnőtt az általános érdeklődés, alapvetően változtak meg az online kulturális tartalmakat érintő fogyasztói szokások. Új igények formálták a kínálatot, többek között a közoktatás részéről.
- A különböző intézmények sokkal erősebben hatottak egymásra, az újítások pillanatok alatt elterjedtek, variálódtak, ezzel is erősítve a krízishelyzetre adott válaszok közötti hasonlóságot.
- Az ágazat szakemberei gyorsan fejlődő digitális kompetenciáinak köszönhetően egyre könnyebb volt olyan online kérdőíves kutatásokat végezni az öt kontinens államainak múzeumaiban, amelyek eredményei azonnal kiértékelhetővé és publikálhatóvá váltak. Így soha ennyi, egymást

kiegészítő, kontrolláló friss adat nem állt rendelkezésre a világ múzeumairól.

A jelen értekezés a koronavírus-világjárvány okozta offline zárva- és online nyitvatartás bezárt és mégis kitágult világára egy rövid ideig fennálló, de maradandó hatással bíró csomópontra tekint, ahol a hosszabb-rövidebb ideje zajló folyamatok nemcsak metszették, hanem ki is emelték, megfoghatóvá tették, felnagyították egymás jellegzetességeit. A saját, 2021 januárja és augusztusa között végzett nemzetközi kitekintésű alapkutatásaim ennek a csomópontnak a kibontására, a kibomló elemek dinamikájának vizsgálatára törekedtek, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy a pandémiát követő újrakezdés digitális projektjeihez muníciót biztosítsanak.

A múzeumi világ szereplői már a világháló és a digitális technológia térhódításával egy időben felismerték, hogy nem mondhatnak nemet az online tér rohamosan növekvő és strukturálódó lehetőségeire. Nemcsak a kommunikációjuk, hanem gyűjteményezési stratégiájuk, nyilvántartásuk területén is számos program indult. Az egyre növekvő digitalizált gyűjteményi anyaguk,

adatbázisaik mellett már a 2000-es évek elejétől égető kérdéssé vált, hogyan tegyék a felhasználók számára hasznossá, használhatóvá az interneten is elérhető, olykor nemzetközi, nemzeti vagy tematikus aggregációs felületeken összeérő adataikat. Online játékok, alkalmazások készültek, amelyek a közösségi médián megjelenő kampányokkal szemben ritkán törték át a felhasználók körében az ingerküszöböt. Annak ellenére, hogy a közönség és a múzeumszakma részéről is érdekesnek, hasznosnak találták ezeket a fejlesztéseket, a digitális megoldások nem lehettek vetélytársai a múzeumok fizikai tereinek, kiállításainak, tárgyainak, közösségi programjainak.

Amikor 2020 első negyedében a koronavírus terjedése következtében világszerte korlátozták a múzeumok nyitvatartását, bizonytalan jövő várt a látogató nélkül maradó intézményekre. A klasszikus múzeumi funkciók érvényesítésének missziója és a bizonytalan kilátások arra ösztönözték a múzeumokat, hogy munkájukat és közgyűjteményi szerepüket az egyetlen rendelkezésre álló nyilvános térben, a világhálón tegyék bárki számára

megtapasztalhatóvá. Ennek érdekében a korábbi digitális tartalmaikat frissítették, a munka- és feladatköröket átszervezték, ami legtöbbször azzal is járt, hogy olyan munkatársaknak kellett helytállniuk, akik a karanténhelyzet miatt jellemzően otthoni környezetben, egymástól elszigetelve, a területhez szükséges szaktudás, tapasztalat nélkül, megfelelő infokommunikációs eszközök hiányával küszködve vágtak bele az immár a túlélés esélyét felvillantó, stratégiaivá váló feladatba.

A jelen értekezés, azon kívül, hogy alap kutatások elvégzésével, többek között a digitális antropológia módszereivel feltárja ezt a rendkívül gyorsan lejátszódó folyamatot és azokat az előzményeket, amelyek lehetővé tették az átállást, azt is dokumentálni kívánja, az eleinte jellemzően kezdetleges megoldások miként váltak professzionálisabbá.

A kutatás szándéka, hogy bemutassa:

- miként alakult át a digitális adatokhoz, a digitalizációhoz, az online térhasználathoz, a közösségi médiához való viszony;

- hogyan változott az ezzel kapcsolatos intézményi gyakorlat Magyarországon múzeumaiban a koronavírus-világjárvány miatt;
- miként reagáltak az intézmények közösségei, közönsége a fejlesztésekre;
- milyen módon hatottak vissza az újonnan létrejött kölcsönhatások a múzeumi szakemberek szemléletmódjára, motivációira.

A digitális és online múzeumi praxist kutató értekezésnek ugyanakkor nem célja, hogy technológia- és internettörténettel, hálózatkutatással foglalkozzon, még akkor sem, ha a kutatás terepének, a világhálónak mindez elengedhetetlen részeit képezi, és bizonyos jelenségek tárgyalásánál hivatkozik az említett területek szakirodalmára.

Állítások

Állításom szerint a világjárvány következtében nemcsak a növekvő múzeumi online tartalmak mennyiségi és minőségi mutatói fordultak pozitív irányba, hanem azok egyre erőteljesebben, mind több ponton integrálódtak a

globális digitális térbe, azaz erősödött hipertextuális jellegük, nyitottabbá, interaktívabbá, játékosabbá váltak, egyre gyakrabban nyújtottak lehetőséget a részvételiségre. A kezdeti online térbe áthelyezett offline, frontális jellegű tudásátadásra épülő programoknak rögzültek azon formái, amelyekkel beágyazódtak a világháló hipermediális birodalmába. A területtel foglalkozó múzeumi szakemberek digitális kompetenciái fejlődtek, sőt szemléletváltás tapasztalható. Ezzel párhuzamosan a közönség érdeklődése is erőteljesebbé vált, gyarapodtak és differenciálódtak a múzeumok online tartalomgyártásának célcsoportjai, a felhasználók széles körben megtanulták használni ezeket az innovatív megoldásokat.

Az értekezés struktúrája

A dolgozat alapvetően három nagy egységre épül:

1.) A tudománytörténeti kontextus felvázolását követően a disszertációban használt fogalmi struktúra bemutatása nyomán a kurrens szakirodalom alapján az első nagyobb egységben azt vizsgálom részletesen, melyek azok a változások, trendek, progresszív módszerek, amelyek

meghatározták a múzeumi világ koronavírus-világjárványt megelőző szakmai diskurzusait, és megteremtették azokat a gyakorlatokat, amelyekre a kényszerűen zárva tartó muzeális intézmények online praxisukat építették. A fejezet célja, hogy feltárja azt az analóg és digitális kontextust, amely lehetővé tette, hogy a magyarországi múzeumok jelentős része rendkívül rövid idő alatt fordítsa át tevékenységét az online térbe. A tartalmi egység ugyanakkor arra is rá kíván világítani, hogy melyek azok a hiányosságok, amelyek következtében számos múzeum világhálón megjelenő tartalmi inkoherensnek bizonyulnak.

2.) A dolgozat kvantitatív kutatási módszerre épülő egységének a célja kettős. Egyrészt dokumentálja a magyarországi múzeumok pandémiához kapcsolódó, a kényszerű zárvartartás alatt kialakított stratégiáit, másrészt számszerűen és részleteiben feltárja azokat a különbségeket, egyenlőtlenségeket, ellentmondásokat, hiányosságokat és erősségeket, amelyek alapján elemezhetővé válik az intézmények krízishelyzet hatására

kifejtett online tevékenysége. Ennek érdekében három alap kutatás történt:

Az első a múzeumokat mint intézményeket vizsgálja a magyar és nemzetközi, a COVID-19-világjárvány hatását rögzítő kérdőíves kutatások összehasonlításán és elemzésén keresztül.

A második, általam 2021-ben végzett online kérdőíves kutatás a múzeumi dolgozókat célozza: a több mint háromszáz főt megszólító felmérésből kirajzolódnak a különböző nagyságú, besorolású és elhelyezkedésű intézmények, a szakmai tudás és a digitális kompetenciák közötti különbségek, az online és digitális múzeumi praxis gyakorlati, valamint módszertani hátterei.

A harmadik, ugyancsak a disszertációhoz kapcsolódó, általam végzett 2021-es online kérdőíves kutatás 1000 fős minta alapján a látogatók, felhasználók perspektívájából kívánja elemezni a múzeumok pandémia alatt közreadott online tartalmait.

A három különböző fókuszú alap kutatás egymásra is folyamatosan reflexál, a hasonló kérdéscsoportok mentén

érkező válaszok lehetővé teszik, hogy a múzeumok jelentősen megnőtt online tartalomgyártása mellett tágabb társadalmi folyamatokat is rögzítsen a karantén- és krízishelyzet, a home office, a megnövekedett digitális éhség, internetfogyasztás globális és hazai hatásai kapcsán.

3.) A dolgozat következő, kvalitatív kutatásra épülő, hat fejezetből álló egységének a szándéka, hogy elvégezze azoknak a megváltozott gyakorlatoknak, folyamatoknak és tendenciáknak a kritikai elemzését, amelyek a múzeumok online térhasználatában bekövetkeztek a koronavírus-világjárvány következtében. Mindezt az előző két egység alapkutatásaira építve különböző témacsoportok mentén vizsgálja, főleg abból a szempontból, hogy a megnövekedett tartalomgyártás csupán a meglévő offline múzeumi gyakorlat internetre történő áthelyezését, az analóg múzeumi nyilvánosság virtuális szimulációját jelentette, vagy valódi hipertextuális, hipermediális és interaktív tartalmak jöttek létre. Az egység néhány intézményi praxis bemutatását követően a virtuális kiállításokra, a közösségi média

online múzeumi platformjaira, a múzeumok online közösségi, részvételi és társadalmi projektjeire, a múzeumpedagógia megváltozott helyzetére, majd a múzeumi szakma online fórumaira, gyűjtőkampányokra és tudományos eseményekre fókuszál.

Az alkalmazott módszerek vázolósa

1.) A kutatási témám bemutatásához, kontextusának felvázolásához a 2021. augusztus végéig megjelent magyar, angol, német nyelvű muzeológiai, médiaelméleti, kommunikációelméleti szakirodalmat dolgoztam fel.

2.) A kvantitatív kutatásokhoz két országos szintű, online kérdőíves vizsgálatot indítottam, amelyek eredményeit statisztikai adatelemzéssel dolgoztam fel, összehasonlítva más hazai és nemzetközi statisztikai adatállományokkal, kutatási jelentésekkel.

3.) Az eredményeket a szöveges elemzésekkel párhuzamosan 86 darab grafikon, táblázat, ábra segítségével tettem összehasonlíthatóvá.

4.) A kvalitatív kutatások során számos egyéni és csoportos interjút készítettem egy-egy szakterület képviselőjével.

5.) A dokumentum- és tartalomelemzés módszerével tekintetem át a múzeumok különböző online tevékenységének különféle megnyilvánulási formáit, az ezzel kapcsolatos tanulmányokat. A munka hangsúlyos forrásainak tekinthetők azok a hazai és nemzetközi kutatások, amelyek a járvány hatásait vizsgálták a kultúra, a társadalom és a múzeumok szempontjából.

6.) A különböző kutatások tervezésekor a digitális antropológia, virtuális etnográfia módszereire is építettem: amellet, hogy a digitális kultúra erős kontúrokkal körülhatárolt területét kutattam, azaz terepként tekintetem a múzeumok online tereire, kiaknáztam a web 2.0, a social media és más technológiák (analitikák, adatkezelő rendszerek, felhőalapú szolgáltatások, videóbeszélgetések, kérdőívküldő rendszerek, online könyvtárak, online adatbázisok, webináriumok stb.) kínálta lehetőségeket. A kutatási folyamat során (tervezés, megvalósítás,

publikáció) interaktivitásra biztattam az adatközlőimet, bevontam őket a munkafolyamatokba. A felmérések részeredményeit azonnal publikáltam, párbeszédre inspirálva kapcsolati hálómat, valamint újabb adatközlőket, forrásokat érve el. A nagyszámú, a közösségi médiaprofiljaimban megosztott publikáció a témával kapcsolatos szakmai diskurzust is támogatta: számos releváns észrevételt, kritikát kaptam, amelyek nemcsak befolyásolták a munkámat, de tágították kutatói látószögemet.

7.) A mindennapi munkatapasztalatra épülő empirikus tudás a dolgozat szerves részét képezi. A világjárvány alatt 2021. augusztus végéig a Magyar Nemzeti Múzeum Kommunikációs és Közművelődési Igazgatóságának főosztályvezetőjeként személyesen feleltem az országos múzeum nyilvánosságáért, online tartalmainak fejlesztéséért és publikálásáért. A *MúzeumCafé* folyóirat szerkesztőjeként, a *Magyar Múzeumok OnLine* főszerkesztőjeként, több más magyar és nemzetközi online tanácskozás, projekt résztvevőjeként, szervezőjeként számos új módszert próbálhattam ki,

személyes tapasztalatokat is szerezhettem más intézmények munkájáról.

Az eredmények tézisszerű felsorolása

A pandémia első hulláma idején az UNESCO 2020. április 4-i közleménye a múzeumi világ 90 százalékának teljes, részleges vagy esetleges bezárását prognosztizálta. Egy évvel későbbi jelentésük szerint a világ 104 ezer múzeumának 83 százaléka zárt be, átlagosan 150 napra, ami a múzeumok látogatottságának, bevételeinek sosem látott csökkenését hozta magával. A nemzetközi felmérések azt mutatták, hogy az intézmények felismerték társadalmi szerepüket, igyekeztek a krízishelyzetbe került lakosságot a saját eszközeikkel támogatni a világhálón keresztül. Virtuális kiállításokkal, élő közvetítésekkel, online múzeumpedagógiai megoldásaikkal, a közösségi oldalak kreatív alkalmazásával sajtófigyelmet kaptak, a virtuális közbeszéd részeivé váltak.

Jelen értekezésben – nemzetközi szinten is egyedülálló módon – egymás viszonyában, hasonló szempontrendszer szerint, a múzeumi dolgozók, valamint

a látogatók körében elvégzett számottevő mintavételre épülő kérdőíves kutatásaim, valamint mindennek kontextusaként, a világjárvánnyal kapcsolatos nemzetközi és magyar felmérések összehasonlító elemzése, a múzeumok által létrehozott online tartalmak vizsgálata, módszertani analízise egyértelműen igazolta a következőket:

- A múzeumok azon túl, hogy zárvatartásuk alatt képesek voltak folyamatosan újdonságokkal szolgálni, a létrehozott digitális anyagok minősége folyamatosan javult, változatosabb lett.
- A magyarországi múzeumok, még ha nem is kaptak globálisan is érzékelhető módon figyelmet, az európai trendeknek megfelelően vették az akadályokat.
- Az online tartalmak közreadásakor használt hangnem változott, közvetlenebb lett, szakított a múzeumokra jellemző távolságtartó, hatalmi pozícióra építő nyelvezettel, a frontális oktatás, az autokratikus előadói stílus is észrevehetően visszaszorult.

- A múzeumok tematikái is megváltoztak: a szenzációs, felbecsülhetetlen értékű kuriózumok, a globális művészeti kánon remekeinek bemutatása mellett a humoros és szellemes történetmesélés került előtérbe, nem feledkezve meg az állandó kiállításokból hiányzó szegmensek (kisebbségek, forró témák, hard/difficult history) hangsúlyosabbá válásáról.
- A múzeumi munkatársak rendszeresebben merítenek inspirációt a jelenből, bizonyítva: a kortárs világ élményeit, viszontagságait bármelyik múzeumi gyűjteménnyel össze lehet szőni.
- A korábban csak látványra törekvő virtuális terek megteltek hipermediális és hipertextuális hivatkozásokkal, interaktívabbak, látványosabbak lettek, a különböző tudományterületeken, gyűjtemény- és múzeumtípusokon átívelő megoldások, valamint új minőséget teremtő intertvinguláris innovációk születtek.
- A befektetett munka nem volt öncélú, a különböző felnőtt, diák és pedagógus célcsoportokat megszólító

online programokon ezek a tartalmak funkciót találtak.

- A változás másik perspektívából nézve is érzékelhető: a gyakran a túlélés kényszeréből fakadó kezdeményezések elmozdították a múzeumokról való közgondolkodást, interakciókat.
- Minden korcsoportban jelentősen nőtt a közösségi oldalak múzeumi tartalmai iránt a kereslet, az online elérhető virtuális terek, kiállítások esetenként tömegeket vonzottak.
- A múzeumi ismeretátadás módszerei egyfajta online transzformáción mentek át, ennek során a szakemberek megtalálták azokat a megoldásokat, amelyekkel hatékonyan tudták a digitalizált műtárgyakat virtuális környezetben, online körülmények között interpretálni a részt vevő csoportok dinamikájának megfelelően.
- A múzeumok „közszolgálati” funkciójukat is betöltötték: a rekreációt lehetővé tévő programjaikon túl az online térbe kényszerülő közoktatás számára is

minőségi támogatást nyújtottak. A múzeumi webes felületek a pedagógusok számára olyan megbízható, hiteles helynek bizonyultak, ahol a világháló végtelen labirintusában tudományosan ellenőrzött tartalmakat találhattak. A pedagógusok és a múzeumok kölcsönös együttműködéséből számos olyan jó gyakorlat született, amelyből a közoktatás és a múzeumok is profitáltak. A múzeumi világ számára viszont kulcskérdés, képesek-e megtartani a különböző oktatási intézmények érdeklődését online tartalmaik iránt. A pandémia idején érkező, akkor rendkívülinek tűnő igényekre adott válaszaikat átfordítják-e a mindennapok normalitásába, integrálódnak-e a digitális oktatás megújuló világába?

- A digitális technológiák a koronavírus-világjárvány időszakában az informatikai forradalom vívmányaitól jelentős részben idegenkedő múzeumi szakemberek számára igazolták értéküket. A kényszer hatására nemcsak értelmet nyert a muzeológustársadalom előtt a digitalizáció fontossága, hanem gyakorlatot is szereztek számos alkalmazás, eszköz használatában.

Az online térben szerzett tapasztalat pedig olyan klasszikus praxisok megújulását is felgyorsította, mint a tudományos konferencia és a szakmai workshop. De más megvilágításba kerültek a kurátori, kiállítási, részvételi és közösségi, gyűjteményezési projektek éppúgy, mint a közösségi média.

- A múzeumi dolgozók digitális kompetenciáinak fejlődésével emelkedett azon megoldások aránya, amelyek már nem a fizikai térben megszokott módszerek online környezetbe való átültetéseként értelmezhetők, hanem az internetfelhasználók igényeinek megfelelő digitális tartalmakat jelentenek.
- Az internetfelhasználókra jellemző individuális attitűdön, magányos ismeretszerzési módszereken túllépve a múzeumi intézményeknek sikerült áttörniük az analóg és a digitális múzeum között áthatolhatatlannak vélt falat: számos megoldást találtak online közösségépítésre, valamint az egymástól elzárt emberek online térben való összekötésére.

- A múzeumok arra is ráébredtek, hogy a közösségi média különböző platformjait nem csupán kommunikációs csatornaként és marketingcélból használhatják, hanem szorosabbra fűzhetik közösségeikkel, valamint egymással a kapcsolataikat, valódi párbeszédet alakíthatnak ki ezen a felületen. Ezzel szemben számos tanulmány rávilágított, hogy a világ különböző pontjain lévő múzeumok jelentős része továbbra is a „műsorszórás” praxisára épített, azaz tartalmat közöltek, nem törekedtek interakcióra, párbeszédre, nem készítették aktivitásra közösségeiket.

Az alapkutatások eredményeinek felhasználási lehetőségei

A 2021. augusztus végéig megvalósult kutatások nemzetközi összefüggésében láthatóvá és összehasonlíthatóvá tették a különböző besorolású, földrajzi helyzetű, méretű magyarországi múzeumi intézmények egy bizonyos időszakban (2020-ban) ugyanarra a krízishelyzetre adott reakcióit, ezáltal későbbi fejlesztések alapjául is szolgálhatnak.

Mivel a kutatás a hipertextualitás és a virtuális kiállítás fogalma esetében a múzeumi dolgozók elméleti felkészültségét is vizsgálta, a későbbiekben lehetőséget teremt a gyakorlati tapasztalatokra épülő fogalmi struktúrák tisztázására.

Kiemelhető a jelentős mintavétellel dolgozó felhasználói kutatás, amely ugyancsak egy adott időintervallumban rögzítette a magyarországi kulturális témák iránt érdeklődő népesség online múzeumi tartalmak fogyasztásával kapcsolatos szokásait.

A disszertáció későbbiekben, a múzeumi online praxis fejlesztése során is felhasználható eredménye lehet, hogy a kvantitatív kutatási eredmények alapján kiválasztott, a múzeumok és a látogatók által leginkább preferált tartalmak esetében a különböző, nemzetközi kontextusba, saját munkatapasztalatra és intézményi gyakorlatra, más múzeumok gondolkodását reprezentáló interjúkra épülő esettanulmányok, módszertani, kritikai elemzések rögzítették a jelenkor megoldásait, azok eredményességét, hiányosságait.

Annak ellenére, hogy a múzeumi világ sikeresen reagált a krízishelyzetre, a kutatások több területen rámutattak a digitális múzeumi gyakorlatok árnyoldalaira, nehézségeire. Amellett, hogy számos múzeum világhálón érzékelhető kreatív jelenléte soha nem látott mértékben teremtette meg a közgyűjteményekhez, az általuk őrzött tudáshoz való hozzáférés lehetőségét, más látászöveget választva, kevésbé ragyogó kép rajzolódik ki: égbekiáltó különbségek vannak az internetkapcsolat, a múzeumi tartalmak letöltésére alkalmas eszközök hozzáféréseinek kérdésében, és ez az igazságtalan helyzet a nők esetében még fokozottabb. A múzeumi tartalmakhoz való éjjel-nappali hozzáférés lehetősége, a földrajzi korlátok leküzdése is viszonylag kevés intézmény számára jelentett kiugró, globális lehetőséget.

Az elemzések arra utalnak, hogy bár néhány kisebb intézmény sosem látott rivaldafényt kapott, addig jellemzően a már jól ismert, a turisztikai szektorban is frekventált intézmények online tartalmai kerültek fókuszba. A magyarországi lakossági vizsgálat is rámutatott, hogy míg a vidéken élők figyelemmel

kísérték a fővárosi és nemzetközi múzeumi tartalmakat, addig a fővárosiak előbb fedeztek fel külföldi, mint vidéki magyar múzeumi érdekességeket böngészéseik során.

A világon mindenütt számolni kell azzal, hogy a kényszerből fakadó digitális innovációk az intézmények egy részében kérészéletűek lesznek, azaz ezeket a kezdeményezéseket rövid távú újításnak vagy ideiglenes intézkedésnek kell tekintenünk. Az első három járványhullám alatt szerzett tapasztalatok – megfelelő motivációval – mégis a folyamatban lévő digitális átalakulások felgyorsulását jelenthetik. Erre azért is muszáj lenne gondolni, mert a digitális eszközökkel szemben tapasztalt pozitív elmozdulás egyáltalán nem jelentette a múzeumi gyűjtemények digitalizációjának felgyorsulását. Magyarországon sem volt tapasztalható az online elérhető, leíró metaadatokkal ellátott gyűjteményi adatbázisok kiugró gyarapodása. Nem lett több informatikai szakalkalmazott, nem nőtt az intézmények IKT-felszereltsége.

A múzeumoknak nem egyedül a fizikai gyűjteményeik digitalizálásával van problémájuk. Néhány progresszív megoldás ellenére a magyar intézmények többségében nem megoldott a born-digital, a digitálisan született anyagok gyűjteményben való elhelyezésének kérdése, nyilvántartásuk és megőrzésük. Az archiválás nehézségei a nem egy múzeum által indított, a koronavírus-világjárvány hatását dokumentáló gyors reagálású gyűjtőkampányokra beküldött szövegek, képek és videók tekintetében is veszélyt jelenthetnek. Az új kihívás megjelenése azonban progresszióra is utal. Az a tény, hogy a múzeumi kutatások, gyűjtőkampányok, gyűjtemények megnyíltak az eredendően digitális anyagok előtt, jelzi, hogy az erre vállalkozó intézmények szakítottak a materiális környezetre és fizikai tárgyakra, kézzel fogható dokumentumokra korlátozódó fókuszukkal.

A kutatásaim során bebizonyosodott, hogy az online múzeumok fontos kiterjesztései és kiegészítései lehetnek a fizikai múzeumoknak. A pandémia alatt az intézmények és a kultúra iránt érdeklődők között

érdekazonosság alakult ki: az előbbieknél fontos volt, hogy láthatóvá váljanak, megmutassák, hogy fizikai látogatóforgalom nélkül is nélkülözhetetlenek, az utóbbi, különböző motivációval, háttérrel rendelkező kategóriába sorolható népszerűség pedig tartalmazhat elhelyezkedést talált. Ez a pillanatnyi együttállás azonban nem tartós, a múzeumoknak intézményi gyakorlatukban meg kell határozniuk azokat a célcsoportokat, amelyekhez az online térben szólni kívánnak, meg kell találniuk azokat, akikkel magasabb szintű vagy rendszeres együttműködéseket terveznek.

Ahogy a kulturális szektor egészére, a múzeumokra is hosszú távú hatást gyakorol majd a pandémia. Az intézményeknek nemcsak digitális és analóg tereik viszonyát, stratégiájukat kell újrafogalmazniuk. Az ICOM nemzetközi konferenciáin már évek óta téma a múzeum definíciójának felülvizsgálata. Legutóbb közvetlenül a járvány előtt, 2019 szeptemberében Kiotóban hiúsult meg az új múzeumdefiníció elfogadása. A következő, 2022-ben Prágába tervezett, *A múzeumok ereje* című 26. ICOM-közgyűlés előtt álló feladat még

bonyolultabb lesz, hiszen a pandémia idején szerzett tapasztalatok, a kihívások nyomán elindult változások, a szerteágazó online terek kiépítése még szövevényesebbé tették mindazt a komplex jelentéshalmazt, amit múzeumnak hívunk – legyen az falakon belül vagy épp azokon túl.

Nyilvántartási szám: DEENK/42/2022.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Berényi Marianna
Doktori Iskola: Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10075533

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Magyar nyelvű könyvek (1)

1. **Berényi, M.**: Hogyan értékelik a magyar látogatók a múzeumok koronavírus alatt folytatott online tevékenységét?: Jelentés a 2021 januárjában 1006 főt megszólító lakossági kutatás eredményeiről. Szabadtéri Néprajzi Múzeum ; Szentendre, 64 p., 2021.

Magyar nyelvű könyvrészletek (4)

2. **Berényi, M.**: Posztdigitális jelen: a pandémia hatása a múzeumok online tereire.
In: Járvány-lét-helyzetek : A Covid19 világjárvány hatása a mindennapokra és a társadalomkutatásra. Szerk.: Jakab Albert Zsolt, Vajda András, Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, Közlésre elfogadva, [1-37], 2021.
3. **Berényi, M.**: Numizmatika, ami felrobbantotta az internetet.
In: Pénzek színes világa / Tóth Csaba, Martin Opitz Kiadó, Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, 7-8, 2020. ISBN: 9789639987791
4. **Berényi, M.**: Tudáskörforgás a múzeumi gyűjtemény és a virtuális világ között. Hogyan támogatják a tudásközvetítést a digitális adatbázisok?
In: Történelmi és néprajzi örökségek az okortól napjainkig: Virtuális múzeumok, internetes adattárak, gyűjtemények és használatuk lehetőségei. Szerk.: Nagy Molnár Miklós, Körösparti Péter, Györfy István Nagykun Múzeum, Karcag, 11-31, 2020, (Nagykunsági füzetek ; 9) ISBN: 9789637354083
5. Arapovics, M., **Berényi, M.**, Havasi, B., Hegedűsné Majnár, M., Szu, A., Valachi, K.: A közösségi részvételi működés, a társadalmiasítás lehetőségei a muzeális intézményekben.
In: A kulturális intézmények társadalmiasított működési módja. Szerk.: Arapovics Mária, Beke Márton, Dóri Éva, Tóth Máté, Szabadtéri Néprajzi Múzeum : NMI Művelődési Intézet Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, 95-146, 2019. ISBN: 9786155123733

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (25)

6. **Berényi, M.**: 1000 főt megkérdeztünk! Hogyan értékelik a magyar látogatók a múzeumok koronavírus alatt folytatott online tevékenységét?
Magyar Múzeumok Online 2021.06.01, [1-16], 2021.

7. **Berényi, M.:** A koronavírus terjedése a múzeumi gyűjteményekben.
Múzeumcafé. 81-82, 39-70, 2021. ISSN: 1789-3291.
8. **Berényi, M.:** A pandémia múzeumi lenyomatai - Reflexió a koronavírus világvárvány múzeumi online gyűjtőkampányaira.
Tabula. Megjelenés alatt (-), 1-8, 2021. ISSN: 1419-3310.
DOI: <http://dx.doi.org/10.54742/tabula.2021.1-2.03>
9. **Berényi, M.:** Áttört falak mögött: múzeumi digitalizáció.
Múzeumcafé. 85, 52-89, 2021. ISSN: 1789-3291.
10. **Berényi, M.:** Így dolgoztunk mi a járvány idején! 1. rész: a kérdőíves kutatás válaszdói.
Magyar Múzeumok Online 2021.08.09, [1-7], 2021.
11. **Berényi, M.:** Így dolgoztunk mi a járvány idején! 10. rész: A digitális infrastruktúra hiánya - otthoni eszközök, ingyenes programok.
Magyar Múzeumok Online 2021.08.25, [1-5], 2021.
12. **Berényi, M.:** Így dolgoztunk mi a járvány idején! 11. rész: Milyen online tartalmat tart sikeresnek a múzeum, milyet a látogató?
Magyar Múzeumok Online 2021.08.26, [1-8], 2021.
13. **Berényi, M.:** Így dolgoztunk mi a járvány idején! 2. rész: az otthoni munkavégzés lehetősége.
Magyar Múzeumok Online 2021.08.10, [1-7], 2021.
14. **Berényi, M.:** Így dolgoztunk mi a járvány idején! 3. rész: a munka tervezhetősége, ellenőrzése.
Magyar Múzeumok Online 2021.08.11, [1-6], 2021.
15. **Berényi, M.:** Így dolgoztunk mi a járvány idején! 4. rész: bércsökkenés, bevételkiesés: Kutatási jelentés.
Magyar Múzeumok Online 2021.08.12, [1-4], 2021.
16. **Berényi, M.:** Így dolgoztunk mi a járvány idején! 5. rész: az otthoni munkavégzés hatékonysága, visszajelzések, kapcsolattartás: Kutatási jelentés.
Magyar Múzeumok Online 2021.08.13, [1-5], 2021.
17. **Berényi, M.:** Így dolgoztunk mi a járvány idején! 6. rész: a home office mentális következményei: Kutatási jelentés.
Magyar Múzeumok Online 2021.08.14, [1-4], 2021.
18. **Berényi, M.:** Így dolgoztunk mi a járvány idején! 7. rész: múzeumi feladatok otthonra: Kutatási jelentés.
Magyar Múzeumok Online 2021.08.16, [1-5], 2021.
19. **Berényi, M.:** Így dolgoztunk mi a járvány idején! 8. rész: Emberek a múzeumi online tartalmak mögött: Kutatási jelentés.
Magyar Múzeumok Online 2021.08.23, [1-6], 2021.

20. **Berényi, M.**: Így dolgoztunk mi a járvány idején! 9. rész: A hiányzó tapasztalat, a gyakorlati tudás megszerzésének lehetőségei, szakmai háló.
Magyar Múzeumok Online 2021.08.24, [1-6], 2021.
21. **Berényi, M.**: Kolonializmuskritika gyarmat nélkül?: Magyar múzeumok és a posztkolonialitás.
Múzeumcafé. 83, 251-283, 2021. ISSN: 1789-3291.
22. **Berényi, M.**: Online szálakkal összevarrva: múzeumi közösségek a világhálón.
Tudásmenedzsment. 22 (2), 65-188, 2021. ISSN: 1586-0698.
DOI: <http://dx.doi.org/10.15170/TM.2021.22.K2.9>
23. **Berényi, M.**, Buzás, G., Rácz, M., Nagy, G., Szőke, B.: Virtuális várépítők valósága: A 3D digitális várrekonstrukciók és a tudomány.
Múzeumcafé. 84, 133-187, 2021. ISSN: 1789-3291.
24. **Berényi, M.**: A legjobb mellékszereplő: a múzeum.
Múzeumcafé. 79, 85-118, 2020. ISSN: 1789-3291.
25. **Berényi, M.**: Közösségépítő múzeumok, múzeumi közösségek az online térben.
Múzeumcafé. 77, 87-104, 2020. ISSN: 1789-3291.
26. **Berényi, M.**: Partecipáció: vízió vagy lehetőség?: A Magyar Nemzeti Múzeum és a részvételi gyakorlat.
Folia Historica. 34, 227-239, 2019. ISSN: 0133-6622.
27. **Berényi, M.**: Aggregátorok halála és felhőben úszó archívumok.
Múzeumcafé. 65 (3), 56-75, 2018. ISSN: 1789-3291.
28. **Berényi, M.**: Átalakuló megyei intézmények, átalakuló online felületek.
Múzeumcafé. 40, 46-47, 2014. ISSN: 1789-3291.
29. Halász, J., Kálnoki-Gyöngyössy, M., **Berényi, M.**, Grászli, B.: Milyen kritériumok alapján kellene meghatározni a múzeumok, kiállítóhelyek, gyűjtemények normatív támogatását?
Múzeumcafé. 35, 26-30, 2013. ISSN: 1789-3291.
30. **Berényi, M.**: Múzeumaink műtárgyai - gigabájtban mérve: A digitalizáció helyzete a hazai kiállítási intézményekben.
Múzeumcafé. 27, 48-57, 2012. ISSN: 1789-3291.

Idegen nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (4)

31. **Berényi, M.**: This is how we work during the pandemic. Part 2: The opportunity to work from home.
Magyar Múzeumok Online 2022.01.06., [1-5], 2022.
32. **Berényi, M.**: This is how we work during the pandemic. Part 3: Work planning, monitoring
Magyar Múzeumok Online 2022.01.06., [1-5], 2022.

33. **Berényi, M.:** This is how we work during the pandemic. Part 1: Respondents to the questionnaire research.
Magyar Múzeumok Online 2021.12.10., [1-7], 2021.
34. **Berényi, M.:** We asked 1000 people! How do Hungarian visitors evaluate the online activities of museums during the pandemic?
Magyar Múzeumok Online 2021.12.09, [1-7], 2021.

Egyéb folyóiratközlemények (2)

35. **Berényi, M.:** Párhuzamos különidők a kurátori jelenben: Beszélgetés Róka Enikővel, a Fővárosi Képtár vezetőjével.
Múzeumcafé. 75-76, 281-315, 2020. ISSN: 1789-3291.
36. **Berényi, M.:** Hogyan terjeszd ki a múzeum gyűjteményét játékosan?: San Francisco Modern Művészeti Múzeuma (SFMOMA) díjnyertes üzenetküldő ötlete.
Magyar Múzeumok Online 2018.06.30, [1-2], 2018.

További közlemények

Magyar nyelvű könyvrészletek (2)

37. **Berényi, M.:** Fiatalság: nem bolondság! Hogyan kommunikáljunk a felnövő nemzedékkel?
In: Ötéves a Mozaik Múzeumtúra. Szerk.: Makranczi Zsolt, Örökség Kulturpolitikai Intézet, Budapest, 60-69, 2019. ISBN: 9786156039002
38. **Berényi, M.,** Bittera, É.: Amikor már a téma is túllép a határokon: Az Anna-kiállítás múzeumandragógiai interpretációjának lehetőségei.
In: Múzeumi Örökség-közösség: Múzeumandragógiai tanulmányok, esszék magyar és nemzetközi nézőpontból. Szerk.: Kriston-Vízi József, Pulszky Társaság : Magyar Múzeumi Egyesület, Budapest-Kecskemét, 213-220, 2018, (Múzeumandragógia, ISSN 2061-7615 ; 7)
ISBN: 9786158004350

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (9)

39. **Berényi, M.:** Egy metropolisz helytörténeti gyűjteménye: Museum of the City of New York.
Múzeumcafé. 13 (73), 95-113, 2019. ISSN: 1789-3291.
40. **Berényi, M.:** Fiktív lények múzeuma(i).
Múzeumcafé. 13 (74), 69-97, 2019. ISSN: 1789-3291.
41. **Berényi, M.:** Majdnem igazi: műtárgymásolatok és múzeumok.
Múzeumcafé. 12 (67), 171-181, 2018. ISSN: 1789-3291.
42. **Berényi, M.,** Schneider, J.: Múzeum-e az automúzeum?
Múzeumcafé. 66, 99-148, 2018. ISSN: 1789-3291.

43. **Berényi, M.:** Csillagó kegytárgyak a vörös csillag árnyékában: Egyházi gyűjtemények a Kádár-rendszerben.
Múzeumcafé. 11 (57), 97-115, 2017. ISSN: 1789-3291.
44. **Berényi, M.:** Műtárgysétány a Múzeumok Majálisán: A múzeumok a kertben - kertek és múzeumok közösségi kiállítás.
Múzeumcafé. 11 (61), 39-50, 2017. ISSN: 1789-3291.
45. **Berényi, M.:** Pecsenyomok: Negyvenéves a Tájak-Korok-Múzeumok.
Múzeumcafé. 11 (58), 129-140, 2017. ISSN: 1789-3291.
46. **Berényi, M.:** Alulról jövő múzeumalapítók: A Kádár-rendszer civil kezdeményezésre létrejövő múzeuma.
Múzeumcafé. 10 (54), 111-125, 2016. ISSN: 1789-3291.
47. **Berényi, M.:** Az irodalmi emlékházak ki- és megalakulása.
Múzeumcafé. 55-56, 83-99, 2016. ISSN: 1789-3291.

Ismeretterjesztő, népszerűsítő cikkek (1)

48. **Berényi, M.:** Keresd a nőt! Hiánypótló online kiállítások.
Dajka.hu 2021, [1-13], 2021.

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudománytermetriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2022.01.17.

